

Tintti Klapuri

Tutkimusmatkalla helvetissä Tšehovin *Sahalinin* tieteellis-ideologinen diskurssi

Tšehov ja tiede

Yhteiskuntakriittinen matkakertomus *Sahalin* (*Ostrov Sahalin: Iz putjovyh zapisok*, 1895) kertoo Anton Pavlovič Tšehovin (1860–1904) kolme kuukautta kestäneestä oleskelusta Sahalinin saarella Venäjän Kaukoidässä sijaitsevassa rangaistussiirtolassa.¹ Teoksessa kritisoidaan Venäjän tuolloista rangaistusjärjestelmän epäinhimillisyyttä ja esitetään konkreettisia ratkaisuehdotuksia, joiden avulla järjestelmä olisi mahdollista modernisoida.

Sahalin on sekoitus subjektiivista havainnointia, anekdootteja, tieteellisenä esiteltyä tilastotietoa ja modernisaatiomyönteistä yhteiskunnallista analyysiä. Kerronnassa yhdistyvät matkakirjallisuudelle tyypillinen – kertojan eri puolille saarta suuntautuvista retkistä koostuva – löyhä juoni, johon on sisällytetty ajan kansatieteelliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan sekä tarkkoja tilastotietoja että keskusteluja paikallisen väestön kanssa.

Tieteen merkitys Tšehovin tuotannossa on ymmärretty jo varhain, ja tiede on perinteisesti muodostanut keskeisen juonteen Tšehov-tutkimuksessa (esim. Tulloch 1980 ja Dolženkov 1998). Kuitenkin jopa viimeaikaisissa tutkimuksissa Tšehovin tekstien vahva tieteellinen diskurssi yhdistetään usein lähes yksinomaisesti kirjailijan lääketieteelliseen koulutukseen, jolloin Tšehovin kiinnostuksen objektiiviseen todellisuuden kuvaamiseen nähdään helposti juontuvan jokseenkin suoraan hänen toisesta työurastaan lääkäriä (esim. Coope 1998 ja Mirski 2003). Vaikka Tšehovin esittäminen lääkäri-kirjailijana onkin kiinnostavaa erityisesti neuvostoliittolaisessa kontekstissa esiintyvänä kulttuurintutkimuksellisenä ilmiönä (esim. Hagan 1966 ja Miles 2008) sekä suhteessa Tšehovin elämäkerralliseen tutkimukseen ja lääketieteen historiaan, kirjallisuudentutkimuksen kannalta tuloksena on usein harmillisen kevyt, yksinkertaistava ja kapea näkemys tieteellisen ajattelun representoitumisesta kirjailijan teoksissa.

Seuraavassa tarkoitukseni ei ole tarkastella Tšehovin “objektiivisen lääkärinkatseen” ilmenemistä hänen teoksissaan vaan keskittyä siihen, millä tavoin Tšehovin *Sahalin* keskustelee ajankohdan tieteellisen kulttuurin keskeisten ideoiden kanssa. Ensisijaisena kiinnostukseni kohteena on tutkia *Sahalinin* rangaistusjärjestelmä-

kritiikin sidoksia tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja laajemmin 1800-luvun lopun tieteen ja tieteellisen maailmankuvan representoitumista tässä tekstissä.

Tieteen ja ideologian yhteenpunoutuminen I: *Sahalin* ja darvinismi

1800-luvun loppupuolen Venäjän luonnontieteellinen edistys oli huimaa, etenkin kun otetaan huomioon maan tuolloinen modernisaation vaihe suhteessa läntiseen Eurooppaan. Tieteen ripeä kehitys punoutui osaksi erityisesti 1860-luvulta lähtien alkanutta, virallisten uudistusten nostattamaa poliittista ja yhteiskunnallista emansipaatiota, kun liberaaleissa, radikaaleissa ja populistisissa piireissä toimiva edistysmielinen älymystö alkoi suhtautua yhä vakavammin kehittyvän tieteen tarjoamiin emansipatorisiin mahdollisuuksiin (McReynolds & Popkin 1998, 57–76). Luonnontieteet tarjosivat älymystölle paitsi tieteellistä tietoa myös erilaisia arvoja ja ajattelumalleja ja toimivat siten keskeisessä asemassa myöhäisen tsaarinajan Venäjän kulttuurissa (Vucinich 1970, xi–xv; ks. myös McReynolds & Popkin 1998, 57–76). Tieteellisen ja ideologisen diskurssin yhdistyminen oli tyypillistä 1800-luvun lopun venäläiselle tieteelliselle kulttuurille, jossa erityisesti alunperin luonnontieteelliset ideat sosiologistettiin, ja ne sekoittuivat poliittisiin keskusteluihin (ks. Vucinich 1970, erit. 3–34, 424–473).

Tieteellisen maailmankuvan keskeisyys nousee vahvasti esille aikakauden kirjallisuudessa kulttuurissa. Realistisessa kirjallisuudessa laajalle levinnyt kiinnostus pääasiassa positivistiseen tieteeseen heijastuu paitsi pyrkimyksessä objektiiviseen kuvaukseen myös usein toistuvissa tieteellishenkisissä keskusteluissa ja tieteellisesti koulutettujen henkilöiden suuressa määrässä.² Naturalistisissa kirjallisuusohjelmissa, kuten Émile Zolan naturalistisen romaanin kokeellista luonnetta käsittelevässä kirjoituksessa ”Le roman experimental” (1880), myös itse kirjailijantyö nähdään empiiriseen havainnointiin pohjautuvana toimintana ja siten tieteen tekemiseen rinnastuvana (ks. tarkemmin Rossi 2009). Venäjän kontekstissa realismin ja naturalismin pyrintöihin yhdistyy lisäksi maan kirjallisuudessa vahva ja kauas juontava yhteiskunnallisesti orientoituneiden kirjailija-ajattelijoiden traditio; Venäjällähän kirjailijan rooliin on sisällynyt kansakunnan yhteiskunnallisena omatuntona toimiminen (ks. esim. Hingley 1975, 27–44). 1800-luvun lopun kontekstissa tämä perinteinen pyrkimys yhteiskunnalliseen osallistumiseen yhdistyi alati laajenevaan keskusteluun tieteellisistä kysymyksistä (McReynolds & Popkin 1998, 57–76). On kuitenkin muistettava, että naturalistinen ohjelma ja naturalistinen kirjallisuus ovat kaksi eri asiaa. Niinpä kaunokirjalliset keinot, kuten myyttien, symbolien ja allegorioiden käyttö, ovat hyvin vahvasti esillä myös naturalistisessa kirjallisuudessa (ks. esim. Rossi 2009, 36). Läntisessä kaunokirjallisuudessa sosiaalidarvinismi esitettiin usein hyvinkin kriittisessä valossa, ja esimerkiksi Zolalla lukija ohjataan ”luonnonvalinnassa” heikommaksi osoittautuvan henkilön

puolelle. Tšehovin tuotannossa sosiaalidarvinismia kritikoidaan erityisesti kertomuksessa ”Kaksintaistelu” (”Duel”, 1891), jossa luonnonvalinnan osoitetaan olevan riittämätön väline inhimillisen elämän tarkastelussa.

Ideologian ja tieteen sekoittuminen yhdistyy nimenomaisesti Charles Darwinin (1809–1882) evoluutioteorian paikalliseen vastaanottoon (Vucinich 1988, 8–49; Ryfa 1999, 110–1). *The Origin of Species* (1859) venäjännettiin vuonna 1865, ja vuonna 1867 Darwin kutsuttiin Pietarin tiedeakatemian kunniajäseneksi (McReynolds & Popkin 1998, 57–76). Darwinin teorian venäläinen variantti muodosti yhden 1880- ja 1890-lukujen tieteellisen ja humanitaarisen ajattelun keskeisimmistä suuntauksista, ja sillä oli valtava vaikutus aikalaisten maailmankuvaan. Tšehoville Darwin oli kenties kaikkien merkittävin ajattelija, ja tämän evoluutioteoria tuli pysyväksi osaksi kirjailijan omaa ajattelua 1880-luvun alusta lähtien, jolloin hän opiskeli Moskovan yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa. (Dolženkov 1998, 141–2; Finke 2005, 99–100.) Kannanottoja 1800-luvun jälkimmäisen puoliskon kiihkeään darvinismikeskusteluun voi poimia paitsi Tšehovin teksteistä myös Ivan Turgevinin romaanista *Isät ja pojat* (*Otsy i deti*, 1862), Dmitri Pisarevin usein laajalle lukijakunnalle suunnattamista Darwinia popularisoivista kirjoituksista sekä Vladimir Solovjovin vuosisadan lopun ”eroottisesta utopiasta” *Smysl ljubvi* (”Rakkauden idea”, 1892–94), jossa kristillinen eskatologia yhdistyy Darwinin evoluutioteoriaan. Kuten Edith Clowes (1991, 565) huomauttaa, Darwinia popularisoivilla artikkeleilla ja aivan erityisesti uuden luonnontieteen kaunokirjallisilla representaatioilla oli keskeinen asema darvinismin tulemisessa suuren yleisön tietoisuuteen (Clowes 1991; ks. myös Matich 2005, 60–61).

Tšehovin tuotannon näkökulmasta erityisen tärkeässä asemassa oli asteittainen adaptaatio sovellettuna yhteiskuntaan. Kirjailija tarkasteli tätä ilmiötä sekä kaunokirjallisessa että nonfikttiivisessä tuotannossaan. Tšehovin nonfiktiossa adaptaation idea on läsnä esimerkiksi olettamuksessa ympäristön ja persoonallisuuden vahvasta keskinäisestä suhteesta: kehitys materiaalisissa olosuhteissa edistää henkistä hyvinvointia ja päinvastoin. Tämä ajatus muistuttaa vahvasti ranskalaisesta positivismista tuttua miljöoteoriaa, jossa ympäristön nähdään vaikuttavan yksilön kehitykseen joko myönteisesti tai kielteisesti ja jota läntiset naturalistit Zolasta Strindbergiin sovelsivat teoksissaan.³ Tšehovin fiktiossa adaptaation idea tulee selkeimmin esille henkilökuvauksessa: henkilöhaahmon luonteenpiirteet muuttuvat vähittäin välittömän ympäristön ja olosuhteiden vaikutuksesta. Provinssikaupungin masentavaan ympäristöön asteittain sopeutuvan Andrein henkilöhaahmo näytelmässä *Kolme sisarta* (*Tri sestry*, 1901) lienee kuvaavin esimerkki vähittäisen adaptaation idean käsittelystä.

Darvinismin venäläinen muoto on keskeisessä roolissa *Sahalinin* argumentaatiossa. Sekä armeijan edustajien että karkotettujen parissa vallitsevan alennustilan kohenemisen esitetään olevan mahdotonta, niin kauan kuin rangaistussiirtoloiden

fyysiset elinolosuhteet ovat mitä ovat (ks. esim. S 34). *Sahalinin* kertoja kritisoi vankiloiden yhteissellejä, jotka ovat omiaan demoralisoimaan vangin kuin vangin, sillä "[l]aumassa vietettävä parakkielämä karkeine huvituksineen ja vaikutuksineen, jonka pahat väistämättömästi tekevät hyviin – tämä on myönnetty jo aikoja sitten – turmelevat rikollisen moraalin" (S 100). Kodinomainen ympäristö sen sijaan ohjaa karkotettua omaehtoiseen taloudenpitoon ja henkilökohtaiseen hygieniaan, ja kertoja esittääkin tupajärjestelmän palvelevan Sahalinin rangaistussiirtolan sekä fyysistä että psyykkistä hyvinvointia (S 100).

Saarella asuvien alkuperäiskansojen, giljakkien ja ainujen, tilanne kuvataan niin ikään sosiologistetun adaptaation idean avulla. Alkuperäiskansojen yhteiskunnallisen kehitysaste esitetään sekä venäläisestä poikkeavaksi että primitiivisemmäksi; he kohtelevat naisia epätasa-arvoisesti ja kulkevat taigalla, vaikka vieressä menisi tie. Rangaistussiirtolan läheisyys ei tarjoa alkuperäiskansoille myönteistä kehityksen mahdollisuutta vaan vaarantaa koko heidän olemassaolonsa, sillä giljakit ja ainut näkevät ainoastaan venäläisen kulttuurin nurjan puolen, alkoholismin ja väkivallan, johon he aivan liian helposti sopeutuvat (S 180).

Samoin kuin Tšehovin fiktiossa, myös *Sahalinissa* sosiologistettu adaptaation idea yhdistetään jokapäiväisen ajan kokemiseen. Modernille länsimaiselle aika-ajattelulle ominainen ajan jaksottaminen muuttuu Sahalinin oloissa tarkoituksettomaksi: ei ole merkittäviä tapahtumia, joiden avulla erottaa päivät toisistaan. Asteittaisen adaptaation idea on nähtävissä myös rangaistussiirtolan työntekijöiden ja karkotettujen vähittäisessä sopeutumisessa saaren merkityksettömältä tuntuvaan päivien, viikkojen ja vuosien kulkuun. Vuosia saarella viettäneet vangit eivät enää muista, mikä viikonpäivä on, koska "täällä on aivan yhdentekevää onko tänään keskiviikko vai torstai" (S 166).

Ajattomuuden tuntu esitetään kielteisenä ilmiönä samoin kuin tekemisen puutteesta kumpuava joutilaisuus. Kertoja kritisoi rangaistussiirtolaviranomaisia sattumanvaraisesta asuttamispolitiikasta ja toteaa, että suuri osa saaren karkotettujen asuttamista kylistä on sijoitettu luonnonolosuhteiltaan niin epäsuotuisille seuduille, ettei viljeleminen yksinkertaisesti kannata (S 229–230). Rangaistuksensa suorittaneet vangit ovat pakotettuja käyttämään aikansa miten kuten, ja vähitellen he tässä joutilaisuudessa menettävät kaiken aloitekykynsä: "Pakollinen joutilaisuus oli vähitellen muuttunut tavaksi ja nyt, kuin odottaen tuulta nousevaksi, he riutuivat, nukkuivat huonosti, eivät tehneet mitään eivätkä varmaan enää osanneetkaan mitään" (S 150).

Sahalinille tarvitaan moderni, läpinäkyvä ja korruptoitumaton hallinto, joka voi kääntää kielteisen yhteiskunnallisen adaptaation myönteiseksi ja jonka alkeet kertojan mukaan jo ovatkin olemassa:

Mutta oli kuinka tahansa, "Kuollutta taloa" ei enää ole olemassa. Sahalinin kanslioissa työskentelevän ja sieltä käsin valtaa pitävän intelligentisijan keskuu-

nessa tapasin viisaita, hyväsydämiä ja jaloja miehiä, joiden läsnäolo on riittävä takuu siitä, ettei paluuta menneisyyteen enää tapahdu. [---] Missä intelligentsia taajenee sinne syntyy väistämättä yleinen mielipide, joka muodostaa moraalisen kontrollin ja asettaa jokaiselle eettisiä vaatimuksia. [---] Yhteiskunnallisen elämän kehittyessä työskentely täällä muuttunee vähitellen vähemmän epämiellyttäväksi ja hullujen, juoppojen ja itsemurhaajien prosentti pienenee. (S 304, 306.)

”Intelligentsijan taajeneminen” on Tšehovin tuotannossa usein toistuva myönteisen yhteiskunnallisen adaptaation ilmiö. Näkemys yksittäisten valvutuneiden ihmisten vaikutusmahdollisuuksista takapajuisessakin yhteiskunnassa nousee esille Tšehovin kirjeenvaihdossa (ks. Bartlett 2004, kirje Ivan Orloville 22.2.1899) ja kaunokirjallisista teksteistä erityisesti *Kolmessa sisaressa*. Näytelmässä Veršinin lohduttaa itsensä tarpeettomiksi tuntevia sisaria esittämällä heidän sivistävän vaikutuksensa vuosien kuluessa leviävän ja muuttavan provinssikaupungin demoralisoivan nykyisyyden valistuneeksi tulevaisuudeksi (Tšehov 1999, 169; Tšehov 1978, 131). Tämä näkemys näyttyy vähintäänkin moniselitteisenä, sillä Veršinin ylevä ”filosofointi” on ristiriidassa hänen välinpitämättömän elämäntapansa kanssa, mikä syö pohjaa hänen edistysmieliseltä argumentaatioltaan.

Tšehovin kirjeenvaihdossa tai *Sabalinissa* tämänkaltaista kaunokirjalliselle tuotannolle tyypillistä objektivointia⁴ ei ole havaittavissa, vaan modernisaation esitetään lähtevän yksiselitteisesti koulutetuista yhteiskuntakuntaluokista. Tšehovin selvistä yksilöllistämisyrittämisistä huolimatta vangit jäävät eriytymättömäksi massaksi, jolla ei ole edellytyksiä auttaa itseään. Itse asiassa suurin osa esimerkeistä koskee joko intelligentsiaan lukeutuvia poliittisia vankeja tai sitten rangaistuslaitoksissa työskenteleviä vankilanjohtajia tai muita hallinnollisia henkilöitä. On kuvaavaa, että kun *Sabalinin* alussa nostetaan eksplisiittisesti esiin kertojan ja kuvattavien välinen keinotekoinen juopa, se tehdään nimenomaan suhteessa poliittisiin vankeihin:

En halua nähdä karkotetun sivistyneen ihmisen seisovan ikkunan luona ja katselevan vaieten naapuritalon kattoa. Mitä hän mahtaneekaan ajatella sinä hetkenä? En halua kuulla hänen puhuvan joutilaista asioista, samalla kun hän katselee minua sellainen ilme kasvoillaan kuin aikoisi sanoa: ”Sinä, sinä juuri palaat kotiisi, mutta minä en koskaan!” En pidä siitä, sillä sinä hetkenä tunnen häntä kohtaan rajatonta sääliä. (S 31.)

Tässä valossa tarkasteltuna *Sabalinin* keskeinen tavoite, rangaistusjärjestelmän modernisaatio, näyttyy kaikesta ruohonjuuritason ongelmien huomioonniastaan huolimatta pienen koulutetun eliitin johtamana prosessina. Yhteiskunnallinen uudistaminen tarkoittaa nimenomaan ylhäältäpäin mobilisoitua liikehdintää, aivan kuten venäläisessä populismissa⁵ hieman aiemmin.

Sosiologisen adaptaation idean lisäksi *Sabalinin* kertoja soveltaa alkuperäiskansojen tarkastelussa myös yhteistoiminnallisuuden ideaa, joka sekin juontuu alunperin

Darwinin ajattelusta. *Sahalinissa* yhteistoiminnallisuuden idea on kuitenkin muovaantunut venäläiselle tieteelliselle kulttuurille ominaiseen muotoon. Vaikka venäläinen tiedeyhteisö pitkälti hyväksyi Darwinin luonnontieteellisen teorian luonnonvalinnasta, se suhtautui kielteisesti sosiaalidarvinismiin (Vucinich 1988, 74–91). Kielteinen suhtautuminen johtui paljolti spenceriläiseen sosiaalidarvinistiseen ajatteluun sisältyvästä yhteiskunnallisen evoluution käsitteestä, jonka vuoksi venäläiset tiedemiehet tulkitsivat sosiaalidarvinismin peruseriaatteiltaan liian deterministiseksi (Vucinich 1988, 74–91, erit. 90).⁶

Sosiaalidarvinistisen ajattelun sijaan venäläiset evolutionistit painottivat yhteistoiminnan ja symbioosin merkitystä lajien kehityksessä (Vucinich 1988, 74–91; Ryfa 1999, 110–111). Niinpä esimerkiksi K. F. Kessler (1815–1881), venäläisen eläintieteen keskeinen edustaja, jonka mielipiteillä oli runsaasti kannatusta 1880-luvun tieteellisessä yhteisössä laajemminkin, totesi olemassaolon taistelun kylläkin olevan ensisijainen tekijä lajien *välisissä* suhteissa, kun taas yhteistoiminnallisuus oli luonteenomaista lajien *sisäisille* suhteille (Vucinich 1988, 77). Kesslerin mukaan ravinnontarve johtaa lajienväliseen taisteluun olemassaolosta, kun taas lisääntymisen tarve johtaa lajinsäiseen yhteistoimintaan (Banina 1962, 127–129). Tässä suhteessa venäläinen darvinismi erosi läntisestä diskurssista, jossa sosiaalidarvinismilla oli vankka sija monissa tieteellisissä ja intellektuaalisissa piireissä (esim. Hofstadter 1955, erit. 31–50; ks. myös Callinicos 2007, 194).

Kun yhteistoiminnan käsitettä sovellettiin yhteiskunnalliseen elämään, päädyttiin käsitykseen yhteistyöstä eri yhteiskunnallisten ryhmien välillä tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttamisessa (Glassman 2000, 391–392; Tulloch 1980, 89).⁷ Suuntauksen periaatteet näkyivät alusta lähtien sekä luonnontieteilijöiden omassa popularisoiduissa kirjoituksissa että luonnontieteen kehitystä käsittelevissä älymystön edustajien kirjoituksissa (Vucinich 1988, 90; Todes 1989, 104–22). Yhteistoiminnallisuuden idea näkyy hyvin esimerkiksi Tšehovin kirjeenvaihdossa, jossa hän korostaa jokaisen koulutetun venäläisen vastuuta oikeudenmukaisemman ja humanimman rangaistusjärjestelmän aikaansaamisessa (ks. Bartlett 2004, kirje Aleksei Suvorinille 8.3.1890 ja kirje Ivan Orloville 22.2.1899). Samoin, kuten Michael C. Finke toteaa, Tšehovin varhaisessa kirjeenvaihdossa painottamat ajatukset ”luonnon harmonisista ja hyväatekeväistä periaatteista” eroavat oikeaoppisista darvinilaisista näkemyksistä mutta noudattelevat sen sijaan venäläisen evoluutioteorian käsityksiä (Finke 2005, 101–102).

Giljakien venäläistämisen, jota kertoja ei suinkaan pidä välttämättä tarpeellisenä mutta kuitenkin ilmeisen vääjäämättömänä, toivotaan tapahtuvan yhteistoiminnallisin keinoin, ottamalla huomioon ”ennen kaikkea ei meidän vaan heidän tarpeensa” (S 180). Sahalinin yhteiskunnallisen kehittymisen nähdään alkuperäiskansojen venäläiseen kulttuuriin adaptoitumisen suhteenkin tapahtuvan nimenomaan yhteis-

toiminnallisesti, ei siis sosiaalidarvinismille ominaisen deterministisesti vaan eri yhteiskunnallisten ryhmittymien keskinäisessä toiminnassa. *Sahalinissa* esiin nouseva näkemys kolonisaatiosta ei kuitenkaan ole imperialismikriittinen, vaan kyse on nimenomaan rangaistussiirtolajärjestelmän kritiikistä: teoksessa kritisoidaan järjestelmää yleensä ja sen sijoittamista Sahalinille erityisesti siitä syystä, että karkotettujen on luonnonolosuhteiltaan epäsuotuisalla saarella hyvin vaikea hankkia elantoaan vankilarangaistuksen suorittuaan. Sahalinin venäläistämistä kritisoidaan siis ensisijaisesti rangaistussiirtolajärjestelmän mielekkään toteuttamisen, ei alkuperäiskansojen säilyttämisen näkökulmasta. Samoin on huomattava, että vaikka kertoja painottaakin alkuperäiskansojen tarpeista lähtevää modernisaatiota, teoksessa ei oteta kantaa ainujen tai giljakkien näkemyksiin tilanteestaan, vaan näkökulma on jatkuvasti liberaalisti suuntautuneen venäläisen älymystön edustajan.

Kuten Alexander Vucinich toteaa, 1800-luvun lopulla Venäjällä muotoutuvaa sosiologian tieteenalaa luonnehtii kriittinen suhde olemassaolevaan yhteiskunnalliseen järjestelmään ja aivan erityisesti sen viralliseen yhteiskunnalliseen ideologiaan. Älymystön edustajille sosiologia toimi nimenomaan ideologisena aseena, jonka päätaivotteena oli kartoittaa venäläisen yhteiskunnan tulevaa kehitystä ja siten pyrkiä tarjoamaan ”tieteellinen” ratkaisu nyky-yhteiskunnan ongelmiin. (Vucinich 1970, 425, 454.)

Sosiologistetun adaptaation ilmenemisiä ei *Sahalinissakaan* käsitellä neutraalisti, vaan vähittäinen sopeutuminen ympäristöön esitetään nimenomaan kielteisenä ilmiönä, joka on kuitenkin käännettävissä myönteiseksi rangaistussiirtolajärjestelmän modernisoinnin myötä. Siten alunperin luonnontieteellinen adaptaation idea sidotaan 1800-luvun venäläiselle sosiologialle luonteenomaisesti osaksi ideologista, modernisaatiomyönteistä argumentointia. Tšehovin tekstissä tällä tieteellisävyisellä argumentaatiolla pyritään yhtäältä nopeuttamaan yhteissellijärjestelmän korvaamista tupajärjestelmällä ja toisaalta edistämään empiiriseen havainnointiin perustuvaa, mielekästä asuttamispolitiikkaa, joka mahdollistaisi tuloksetta maanviljelyn toteuttamisen saarella ja johtaisi yhteiskunnallisten ongelmien vähenemiseen. Kuten edellä olen esittänyt, *Sahalinissa* sosiologistetut luonnontieteelliset ideat esitetään nimenomaan koulutetuista yhteiskuntaryhmistä etenevinä.

Tieteen ja ideologian yhteenpunoutuminen II: *Sahalin* ja positivismi

Sahalinin sidoksisuus aikansa tieteelliseen kulttuuriin näkyy myös sen pyrkimyksessä positivistiseen⁸ tiedon tuottamiseen. Tšehov oli kiinnostunut muotoutumassa olevasta sosiologiasta. Varhaisessa kirjeenvaihdossaan Tšehov esitti hyvinkin positivistisia näkemyksiä (ks. Finke 2005, 101–102), ja hän myös tunsu läheisesti aikakauden keskeisimmän positivistisesti suuntautuneen sosiologin Maksim Kovalevskin.⁹

Kovalevskin yhteiskunnallisen evoluution teoria korosti taistelun ja kilpailun sijasta integraatiota ja yhteistoiminnallisuutta jopa erittäin voimakkaasti ja lähestyi siten venäläistä darvinismin reseptiä (Walicki 1980, 362, 368–369). Tšehovin erityisenä kiinnostuksen kohteena oli tilastotiede, minkä voi helposti havaita *Sahalinin* seikkaperäisistä taulukoinneista sekä kirjailijan jo ennen Sahalinin-matkaa luomasta tarkasta kortistointijärjestelmästä (ks. myös Ryfa 1999, 121). 1800-luvun lopun sosiologisessa tutkimuksessa nopeasti kehittyvä tilastotieteen ala nähtiin empiirisenä yhteiskunnallisten todellisuuksien tutkimuksen välineenä. Erityisinä kiinnostuksen kohteina olivat työväenluokkaiset yhteisöt, rikolliset sekä koloniaaliset ryhmät (Hacking 1990, 3, 120), jotka ovat myös Tšehovin tarkastelun kohteena.

Popkin (1992) väittää *Sahalinin* olevan tieteellisessä mielessä täysi fiasko. Väitetään Popkin perustelee sillä, että Tšehovin tavoitteet ja hänen käyttämänsä metodit olivat lähtökohdiltaan positivistiset, kun taas teoksen lopputulema ei millään muotoa täytä tieteellisiä kriteerejä. Popkinin havaintoihin esimerkiksi Tšehovin keräämän materiaalin riittämättömästä jäsentelystä onkin helppo yhtyä. Sen sijaan olen eri mieltä siitä, että tämä teoksen tieteellisten pyrkimysten ja sen ei-tieteellisen toteutuksen välillä oleva ristiriita sinänsä kertoisi kirjailijan ajattelussa Sahalinilla tapahtuneesta murroksesta.

Popkinin mukaan Tšehovin positivistiset etukäteisluokittelut osoittautuivat riittämättömiksi, kun hän kohtasi rangaistussiirtolan kaoottisen todellisuuden (Popkin 1992, 38–47). Popkin viittaa esimerkiksi epäsuhtaan Tšehovin käyttämien tutkimusmetodien ja hänen empiirisen materiaalin välillä: *Sahalinin* kolmannessa luvussa käy ilmi, että rangaistussiirtolan asukkaiden tiedot eivät ole luokiteltavissa kirjailijan etukäteen painamien 10 000 luokittelukortin edellyttämällä tavalla. Osoittautuu mahdottomaksi määritellä esimerkiksi sellaisia perustavanlaatuisia tietoja kuten sitä, milloin eräät karkotetut ovat saapuneet Sahalinille tai osaavatko he lukea tai kirjoittaa.

Tšehovin agenda *Sahalinissa* näyttäytyy selvästikin menetelmiltään positivistisena: hän pyrkii keräämään mahdollisimman laajan otoksen empiirisesti todennettua tutkimusmateriaalia ja myös luokittelemaan keräämänsä materiaalin mielekkäisiin ryhmiin. Lisäksi muunlaisia menetelmiä kritisoidaan ankarasti:

Kanslisteilla, jotka laativat tiedonannot vierasheimoisista, ei ole tieteellistä eikä käytännön koulutusta, ei edes ohjesääntöä. [...] Lisäksi viranomaiset keräävät tietoja suunnittelemattomasti, vain ohimennen, eikä tutkija sitä paitsi ota lainkaan huomioon etnografista karttaa vaan toimii mielivaltaisesti. (S 172–173.)

Kuitenkin *Sahalinissa* tehdään vahvoja päätelmiä olemattoman tai hyvin vähäisen tilastotiedon avulla esimerkiksi saaren alkuperäiskansojen kulttuurien kehitysastetta analysoitaessa. Kritisoidessaan paikallishallinnon venäläistämisyhkimyksiä kertoja soveltaa negatiivisen adaptaation ideaa giljakkien ja rangaistussiirtolan suhteeseen seuraavasti:

Se, että vankilan läheisyys ei venäläistä vaan lopulta vaan saattaa giljakit turmioon, *ei kaipaa todistelua*. He eivät ole vielä niin kehittyneitä, että voisivat ymmärtää tarpeitamme ja *tuskinpa* on mitään mahdollisuutta saada heitä tajuamaan ettei rangaistusvankeja oteta kiinni, heiltä riistetä vapautta, heitä haavoiteta ja joskus tapeta mielijohteesta vaan oikeudenkäytön intressissä. He näkevät siinä vain väkivaltaa, raakalaisuuden ilmentymän ja pitävät itseään *varmaan* palkkamurhaajina. (S 180; kursivoinnit TK.)

Vastaavankaltainen nykyisen järjestelmän epätieteellisten menetelmien kritiikki ja toisaalla vailla empiiristä todistusaineistoa tehtyihin oletuksiin perustuva argumentointi on hyvin yleistä *Sahalinin* tieteellisesti suuntautuneessa diskurssissa. Näiden tieteellisesti perustelemattomien väitteiden lisäksi *Sahalin* sisältää myös puhtaasti fiktiivisiä argumentaatiotapoja. Hyvä esimerkki tästä on seuraava kuvaus perheriidasta, joka sijoittuu keskelle osittain kvantitatiiviseen tutkimukseen perustuvaa, maatilojen sijoittamista koskevaa kritiikkiä, ja joka ei mitenkään voi perustua kertojan empiiriseen tutkimukseen:

Miten kaikki onkaan yksitoikkoista, ikävää, likaista – mikä tuskainen olo! Kun mies palaa illalla pakkotöistä nälkäisenä ja uupuneena, vaimo alkaa itkeä ja säntii häntä:

- Olet syössyt meidät kadotukseen, senkin kirottu! Olen mennyttä, lasten elämä on tuhottu!

- Taas se alkoi ulista, ärähtää sotilas uunin päältä.

Väki on vaipunut uneen, lapsetkin ovat itkunsa itkeneet ja rauhoittuneet aika ja sitten, mutta nainen ei vain nuku. Hän miettii, kuuntelee kuinka meri ärjyy, tuskainen olo painaa häntä: miestä käy sääliksi, harmittaa kun ei voinut hillitä itseään vaan piti mennä säntimään häntä. Mutta seuraavana päivänä sama toistuu jälleen. (S 135.)

Samoin tunteelliset, usein täysin fiktiiviset kuvaukset katkaisevat tämän tästä tieteellisyyskerronnan. Niinpä esimerkiksi *Sahalinin* saari kuvataan alusta lähtien paitsi tieteellisen kiinnostuksen kohteena myös metaforisesti helvettinä tai helvetin esiporttina:

Laskiessamme yhdeksän maissa ankkurin loimusi *Sahalinin* rannikolla viisi metsäpaloa kuin viisi suurta nuotiota. Pimeyden ja merelle levinneen savun lävitse oli mahdotonta nähdä laituria ja rakennuksia, saatoin erottaa vain himmeät loistot, joista kaksi tuikki punaisena. Vuorten siluetit, savu, liekit ja säkenöivät kipinät tunkeutuivat pimeydestä, näky oli kammottava ja mielikuvituksellinen. [---] Koko *Sahalin* näytti olevan tulella. [---] Ja tämän kaiken peitti savu ikään kuin olisimme olleet helvetissä. (S 62.)

Sahalinin toteutusta ei voida millään muotoa pitää positivistisen tieteen mukaisen objektiivisuuden määritelmän mukaisena: empiirisin menetelmin kerätyn materiaalin lisäksi *Sahalin* sisältää subjektiivista havainnointia ja puhtaita olettamuksia. Popkinin havainnot ja niihin edellä tekemäni täydennykset eivät kuitenkaan sinänsä riitä todisteiksi *Sahalinilla* tapahtuneesta ”epistemologisesta kriisistä” Tšehovin ajattelussa.

Tšehovin moniselitteinen suhde positivistiseen tieteen metodeihin ja laajemmassa mielessä ymmärrettyinä puhtaan luonnontieteellisesti määrittyneeseen maailmankuvaan on läsnä jo *Sahalinia* edeltävissä teksteissä, kuten novellissa ”Anjuta” (”Anjuta”, 1886), ”Ikävä tarina” (”Skutšnaja istorija”, 1889) ja ”Hermoromahdus” (”Pripadok”, 1889), joissa tieteellisen asenteen kaikkivoipaisuutta kritisoidaan voimakkaasti. Suurin ero aiempaan on nähtävissä tiedon ja tietämisen problematiikan kerronnallisuudessa esittämisessä, kuten Aleksandr Tšudakov (1971) ja Vladimir Katajev (2002) osoittavat. Niinpä Sahalinilla tapahtuvasta epistemologisesta kriisistä puhuminen tuntuu liioittelulta Tšehovin kaunokirjallisen tuotannon perusteella. Popkinin argumenteista on lisäksi todettava, että vaikka ne ovatkin pääasiassa oikeaan osuvia ja erittäin valaisevia, eräät hänen oletuksistaan tuntuvat kehnosti perustelluilta.¹⁰

Sahalinin diskursiivinen sekamelska on melko tyypillinen aikansa tieteellisen ja kirjallisen kulttuurin sekä siinä tapahtumassa olevan murroksen edustaja. Michael C. Finke osuu asian ytimeen esittäessään monografiassaan *Seeing Chekhov: Life and Art* (2005, 59–83) Tšehovin olleen tietoinen tieteelliseen diskurssiin vääjäämättä sisältyvistä subjektiivisista elementeistä. Tšehov ei tässä suinkaan ollut aikansa positivistista tiedettä edellä vaan osallistui käynnissä olevaan keskusteluun: *Sahalin* syntyi juuri siinä tieteenhistoriallisessa vaiheessa, kun alkoi jo olla yleistä poiketa positivismiin äärimmäisistä muodoista ja ottaa huomioon myös subjektiivisempia näkemyksiä (Dolženkov 1998, 141, 192–3; Gofman 2001). Tämä kehitys oli näkyvissä eri tieteenaloilla, kuten lääketieteessä, missä potilaan subjektiiviseen kertomukseen omasta olotilastaan kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota, tai kansatieteessä, missä alkuperäiskansojen edustajien omat näkemykset elämästään muodostivat osan tutkimuksesta (McReynolds & Popkin 1998, 57–76).

Keskustelu oli vilkasta myös filosofian ja kirjallisuuden kentillä. Eräät metafyyssisesti ja uskonnollisesti suuntautuneet ajattelijat kuten Vladimir Solovjov (1853–1900) kyseenalaistivat objektiivisen totuuden mahdollisuuden ylipäänsä.¹¹ Vastaavasti 1890-luvun venäläisessä tieteenfilosofiassa – erityisesti uskantilaisissa piireissä vaikuttaneiden niin kutsuttujen epistemologisten idealistien ajattelussa – objektiivisen havainnoinnin mahdollisuus kyseenalaistettiin ja positivismia alettiin kritisoida sen skientistisestä asenteesta (Walicki 1980, 356–357). Positivismin kritiikki on läsnä jo suhteellisen varhaisessa 1800-luvun venäläisessä realistisessa kirjallisuudessa, erityisesti Dostojevskilla ja Tolstoilla. *Karamazovin veljeksissä* (*Bratja Karamazovy*, 1880) Dostojevski solvaa positivistista lähestymistapaa yleensä sekä synn ja seurauksen suhdetta korostavaa psykologiaa erityisesti. Tolstoin kritiikki, joka luonnollisesti lähtee aivan toisenlaisista lähtökohdista kuin Dostojevskin, kohdistuu *Sodassa ja rauhassa* (*Voina i mir*, 1865–1869) akateemisen historiankirjoittamisen positivistiseen suuntaukseen ja enteilee kirjailijan myöhempää antirationalismia.

Lopuksi

Sabalin ei näyttäydä lähtökohdiltaan ensisijaisesti sosiologisena tutkimuksena vaan pikemminkin tieteellissävyistä argumentaatiota ja yhteiskunnallista kritiikkiä yhdistävänä, pamfletinomaisena matkakertomuksena, jossa tieteelliset näkemykset yhdistyvät kaunokirjalliseen tyyliin. Tässä mielessä sen kenties sopivin lajityyppillinen määritelmä olisi ”yhteiskuntakriittinen tutkimusmatkakirjallisuus”. Jos *Sabalinin* laji-tyyppiä ajatellaan laajemmassa mielessä tiedostamisen tapana (ks. esim. Rossi 2009), se yhdistyy naturalistiseen pyrkimykseen hahmottaa todellisuus empiirisen tutkimuksen avulla, kuitenkin kaunokirjallisia konventioita hyväkseen käyttäen. 1800-luvun lopun kirjallisessa kulttuurissa *Sabalinin* kaltainen diskurssien yhdistäminen ei ollut mitenkään poikkeuksellista: lähestulkoon kaikki 1800-luvun loppupuolen realistit ja naturalistit Tolstoista Zolaan kirjoittivat paitsi kaunokirjallisia tekstejä myös pamfletteja ja matkakuvauksia, joissa he käsitelivät yhteiskunnallisia ongelmia suoremmin kuin fiktiivisissä teoksissaan.

Nousevan venäläisen sosiologian keskeisten periaatteiden mukaisesti *Sabalinin* päällimmäisenä tavoitteena on yhteiskunnallinen muutos, tässä tapauksessa rangaistusjärjestelmän modernisointi. Positivistisesti orientoitunut tilastotieteellinen argumentaatio toimi yhtenä vaikuttamisen välineenä toisten diskurssien tarjoamien välineiden joukossa. 1800-luvun tieteellisen kulttuurin valossa tarkasteltuna *Sabalin* ei ole näyttäytynyt Tšehovin tiedekäsityksen kriisiytymisenä vaan pikemminkin ajan intellektuaaliselle historialle tyyppillisenä emansipatorisena projektina, jossa positivistinen metodologia ja sosiologistettu evoluutioteoria yhdistyvät ideologiseen agendaan, ja joka on nähtävissä myös kirjailijan muussa tuotannossa. Toisin kuin kirjailijan kaunokirjallisen tuotannon valossa usein tavataan ajatella, Tšehov ei ainoastaan diagnosoi ongelmia vaan tarjoaa niihin varsin konkreettisia ratkaisuja, jotka nojaavat aikakauden tieteelliseen kulttuuriin.

Monet kysymykset kaipaavat kuitenkin lisäselvitystä. Ensiksikin olisi tärkeää tarkastella tarkemmin *Sabalinin* kaunokirjallista ja matkakirjallisuudelle ominaista diskurssia, jotta olisi mahdollista pohtia, millä tavoin nämä diskurssit toimivat teoksen yhteiskunnallisen tavoitteen välittämisessä ja onko niiden käyttäminen kenties tietoinen valinta. Toiseksi olisi hyvin kiintoisaa tutkia Tšehovin teosta osana 1800-luvun lopun tutkimusmatkakulttuuria, jossa tieteelliset ambitiot sekoittuivat seikkailuhenkisyteen ja usein myös imperialistiseen valloitusmentaliteettiin sekä kansakunnan identiteetin rakentamispyrkimyksiin.

Viitteet

¹ Teksti julkaistiin alun perin aikakauskirjassa *Russkaja mysl'* ("Venäjän ajatus") vuosina 1893–1894. Kirjan lopulliseen versioon kuuluu myös erillinen kokonaisuus "Siperiasta" ("Iz Sibiri"), joka kuvaa Tšehovin matkaa Siperian halki Sahalinille ja joka ilmestyi alunperin vuonna 1890 matkakirjeinä aikakauslehdessä *Novoje vremja* ("Uusi aika"). Tässä artikkelissa käytetyt suomennokset ovat Valdemar Melankon käännöksestä *Sahalin* (1972), josta käytetään myös lyhennettä *S.* Alkuperäistekstit "Iz Sibiri" sekä "Ostrov Sahalin: Iz putevyh zapisok" ovat ilmestyneet Tšehovin teosten tieteellisessä kokoomasarjassa *Polnoje sobranie sotšinenii i pisem*, 14–15 (Moskva: Nauka).

² Tšehovin syvä kiinnostus tieteeseen sen enempää kuin hänen kaksoisuransaakaan ei ollut ainutlaatuinen ilmiö 1800-luvun lopun kirjallisuudessa. Tšehovin lisäksi esimerkiksi kirjailijat P. D. Boborykin (1836–1921) ja Valentina Dmitrijeva (1859–1947) sekä kirjailija-teoreetikko Aleksandr Bogdanov (1873–1928) olivat saaneet luonnontieteellisen koulutuksen (ks. McReynolds & Popkin 1998, 57–76).

³ Tämän artikkelin puitteissa on mahdotonta käsitellä kysymystä Tšehovin tekstien suhteesta ranskalaiseen positivismiin ja naturalismiin. Neuvostoliittolaisessa ja venäläisessä kirjallisuudentutkimuksessa törmää usein väitteeseen siitä, ettei 1800-luvun lopun venäläisessä kirjallisuudessa oikeastaan lainkaan ollut naturalismia, oli vain empirisiä todellisuuden havainnoinnin tapoja (Dolžhenkov 1998, 7; Muratov 2004, 89–90). Kuitenkin esimerkiksi monissa Tšehovin teksteissä, eritoten *Sahalinissa*, on runsaasti naturalistista kansankuvausta.

⁴ Tšehovin proosa tavataan jakaa Aleksandr Tšudakovin (1971, 135–136) esittämän jaon mukaan kolmeen kauteen. Niin kutsutulla objektiivisella kaudella (1888–1894) kirjoitetuissa teksteissä yleisenä suuntauksena on henkilöiden näkökulmien vahvistuminen ja kertojan näkökulman heikkeneminen (Tšudakov 1971, 85–87).

⁵ Venäläisellä populismilla tarkoitetaan älymystön parissa 1860–1870-luvulla tapahtunutta liikehdintää, jonka tarkoituksena oli nostattaa talonpojat vallankumoukseen. Tavoite jäi saavuttamatta, sillä talonpojat suhtautuivat idealistisiin radikaaleihin epäluuloisesti ja pysyttelivät uskollisina tsaarille. Sen sijaan populismista haarautunut terroristiryhmä "Narodnaja volja" ("Kansan tahto") surmasi tsaari Aleksanteri II:n vuonna 1881.

⁶ Darwinilainen evoluutioteoria perustuu lajien kykyyn sopeutua ympäristöönsä; niinpä teoria on itsessään adaptiivinen, ei progressiivinen. Sen ainoa progressiivinen piirre on lajien kehittyminen kohti suurempaa sopeutuvuutta. Ajatus evoluutioon yhdistyvistä ihmiskunnan liikkeestä eteenpäin ja ylöspäin on englantilaisen sosiaalidarvinisti Herbert Spencerin (1820–1893) kehittänyt. Spenceriläinen ajattelu nojaa vankemmin lamarckilaiseen teleologiseen evoluutioteoriaan kuin darvinilaiseen adaptiiviseen tai selektiiviseen. (Tarkemmin esim. Callinicos 2007, 101–103.)

⁷ Yhteistoiminnallisuuden idea sai kuuluisimman muotonsa anarkisti Pjotr Kropotkinin teoksessa *Mutual Aid* (1902), jossa Kropotkin yhdisti Kesslerin eläintiedettä koskevia ajatuksia venäläisestä populismista periytyvään näkemykseen yhteistoiminnan keskeisestä merkityksestä yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa edistyksissä (Todes 1989, 104, 131–132; Glassman 2000, 391–392).

⁸ 1800-luvun lopun sosiologia oli luonteeltaan positivistista: tieteellinen tieto ymmärrettiin objektiivisena, subjektiivisesta arvionnista vapaana informaationa. Empiiriselle todellisuuden havainnoinnille perustuvan tieteellisen tutkimuksen katsottiin tuottavan mahdollisimman

objektiivista tietoa. Muut tutkimusmuodot, kuten metafyyminen spekulatio, tuomittiin arvolutautuneina ja siten tieteellisesti arvottomina. (Ks. esim. Callinicos 2007, 65–66.) Yhteiskunnallisessa tutkimuksessa positivismiin vaikutus näkyi juuri empiirisen tutkimuksen ja tilastotieteellisen datan suurena määränä tutkimuksen kokonaisuutta; tässä suhteessa venäläisen tieteellisen kulttuurin kehitys seuraili sosiologian yleistä historiaa, jossa tilastotieteellisten menetelmien ja niiden soveltamisen aikaansaamat tulokset muunsivat sosiologian tieteenalan empiirisen tutkimuksen muodoksi (Callinicos 2007, 125). Venäjän kontekstissa vaikuttavimmiksi positivistiksi nousivat Darwinin ohella Spencer ja Henry Thomas Buckle (1821–1862).

⁹ Maksim Kovalevski (1851–1916) toimi oikeussosiologian professorina Moskovan yliopistossa. Kovalevski erotettiin virastaan poliittisesti epäilyttävänä henkilönä, minkä jälkeen hän asui pitkään ulkomailla ja luennoi Euroopan merkittävimmissä yliopistoissa. Kovalevski palasi Venäjälle 1900-luvun alussa ja jatkoi toimintaansa sekä akateemisessa maailmassa että politiikassa. Lukuisten ulkomaanoleskelujensa aikana Kovalevski tutustui moniin ajan keskeisimpiin ajattelijoihin ja vaikuttajiin, kuten Marxiin, Engeliin, Spenceriin ja Leniniin. (Badredinov 2005, 1–7.) Tšehov ja Kovalevski ystävystyivät kirjailijan lomaillessa Nizzassa, jonka lähellä Beaulieuissa Kovalevskilla oli talo, ja tekivät yhdessä matkan Italiaan (ks. Bartlett 2004, kirje Aleksei Suvorinille 13.3.1898; kirje Olga Knipperille 2.2.1901).

¹⁰ Varsin monet Popkinin argumenteista eivät itse asiassa nojaa *Sabaliniin* vaan Tšehovin kirjeenvaihtoon. Tšehovin ennen matkaa kirjoittamat kirjeet eivät kuitenkaan nekään tarjoa lainkaan yksiselitteistä kuvaa kirjailijan matkaansa kohdistamien tieteellisten ambioiden vakavuudesta: vaikka Tšehov valmistautuikin *Sabalinilla* suunnittelemaansa tutkimukseen perusteellisesti, hän usein myös kyseenalaisti suunnittelemansa kirjan tieteellisen arvon ja puhui siitä nimenomaan sen yhteiskunnallisen funktion kannalta (ks. Bartlett 2004, kirje Aleksandr Suvorinille 9.3.1890). Tšehovin yksityinen kirjenvaihto tarjoaa siten moniselitteisen kuvan *Sabalinin* tieteellisistä tavoitteista.

¹¹ Solovjovin ja Tšehovin välisistä yhteyksistä ks. Kalantarov 1996.

Lähteet

- BADREDINOV, EVGENI 2005: *Problems of Modernization in Late Imperial Russia: Maksim M. Kovalevskii on Social and Economic Reform*. Diss., Louisiana State University.
- BANINA, N. N. 1962: *K. F. Kessler i ego rol v razvitii biologii v Rossii*. Moskva, Leningrad: Nauka.
- BARTLETT, ROSAMUND (ED.) 2004: *Anton Chekhov. A Life in Letters*. Trans. Rosamund Bartlett and Anthony Phillips. London: Penguin Books.
- CALLINICOS, ALEX 2007/1994: *Social Theory. A Historical Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- CLOWES, EDITH 1991: Darwin in Russian Thought (Book). *American Historical Review* 96 (2), 564–565.
- COOPE, JOHN 1998: *Doctor Chekhov: A Study in Literature and Medicine*. Chale: Cross Publishing.

- DOLŽENKOV, PETR 1998: *Tšehov i pozitivizm*. Moskva: Dialog-MGU.
- FINKE, MICHAEL C. 2005: *Seeing Chekhov. Life and Art*. New York: Cornell University Press.
- GLASSMAN, MICHAEL 2000: Mutual Aid Theory and Human Development: Sociability as Primary. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 30 (4), 391–412.
- GOFMAN, A. B. 2001: *Emil Djurkeim v Rossii. Retseptsija djurkeimovskoi sotsiologii v rossiiskoi sotsialnoi mysli*. Moskva: Gosudarstvennyi universitet vyšei školi ekonomiki.
- HACKING, IAN 1990: *The Taming of Chance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAGAN, JOHN 1966: Chekhov's Fiction and the Ideal of 'Objectivity'. *PMLA*, 81 (5), 409–17.
- HOFSTADTER, RICHARD 1955: *Social Darwinism in American Thought*. Boston: Beacon Press.
- KALANTAROV, JU. A. 1996: Tšehov i Solovjov: Skrytyi dialog. *Tšehoviana: Tšehov i serebrjanyi vek*, 174–179.
- KATAJEV, V. B. 1979: *Problemy interpretatsii Tšehova*. Moskva: Nauka.
- KELLY, CATRIONA & SHEPHERD, DAVID (EDS.) 1998: *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution: 1881–1940*. Oxford: Oxford University Press.
- MATICH, OLGA 2005: *Erotic Utopia. The Decadent Imagination in Russia's Fin de Siècle*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- MILES, PATRICK 2005: Early Chekhov: The Making of a Totalitarian Consensus 1928–59, and Some Current Questions. *Slavonica* 14 (1), 18–43.
- MIRSKI, M. B. 2003: *Doktor Tšehov*. Moskva: Nauka.
- MCREYNOLDS, LUCY & POPKIN, CATHY 1998: The Objective Eye and the Common Good. Catriona Kelly and David Shepherd (eds.), *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution: 1881–1940*. Oxford: Oxford University Press.
- MURATOV, A. B. 2004: *Iz istorii russkoi literatury i filologičeskoj nauki, Vtoraja polovina XIX – načala XX veka*, Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta.
- POPKIN, CATHY 1992: Chekhov as Ethnographer: Epistemological Crisis on Sakhalin Island. *Slavic Review* 51 (1), 36–51.
- ROSSI, RIIKKA 2009: *Särkyvä arki: Naturalismin juuret suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press.
- RYFA, JURAS T. 1999: *The Problem of Genre and the Quest for Justice in Chekhov's The Island of Sakhalin*. Lewiston: Edwin Mellen Press.
- TODES, DANIEL P. 1989: *Darwin without Malthus: The Struggle for Existence in Russian Evolutionary Thought*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- TŠEHOV, ANTON PAVLOVIČ 1972/1895: *Sahalin*. Alkuperäisteos: Ostrov Sahalin: Iz

- putjovyh zapisok. Suom. Valdemar Melanko. Porvoo: WSOY.
- TŠEHOV, ANTON PAVLOVIČ 1978/1895: Iz Sibiri. *PSSP* 14–15. Moskva: Nauka.
- TŠEHOV, ANTON PAVLOVIČ 1978/1895: Ostrov Sahalin: Iz putjovyh zapisok. *PSSP* 14–15. Moskva: Nauka.
- TŠEHOV, ANTON PAVLOVIČ 1978/1901: *Tri sestry*. *PSSP* 12–13. Moskva: Nauka.
- TŠEHOV, ANTON PAVLOVIČ 1999/1901: *Kolme sisarta*. Alkuperäisteos: *Tri sestry*. Suom. Martti Anhava. Helsinki: Otava.
- TŠUDAKOV, A. P. 1971: *Poetika Tšehova*. Moskva: Nauka.
- TULLOCH, JOHN 1980: *Chekhov: A Structuralist Study*. New York: Barnes and Noble.
- VUCINICH, ALEXANDR 1970: *Science in Russian Culture, 1861–1917*. Stanford: Stanford University Press.
- VUCINICH, ALEXANDR 1988: *Darwin in Russian Thought*. Berkeley: University of California Press.
- WALICKI, ANDRZEJ 1980/1979: *A History of Russian Thought from the Enlightenment to Marxism*. Trans. Hilda Andrews-Rusiecka. Stanford: Stanford University Press.